

MemoriiJurnale

Grigore Leșe (n. 1954 în satul Stoiceni, Maramureș) a absolvit Liceul de Muzică din Baia Mare, apoi Academia de Muzică din Cluj – Facultatea de Instrumente și Canto (fagot). În 2003 a devenit doctor în muzică (cu teza *Horea în grumaz. Considerații teoretice și practice ale interpretării genului dintr-o perspectivă stilistică*), iar în 2010, doctor honoris causa al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad. Din 2005 este profesor asociat de etnomuzicologie al Universității din București. Începând cu anul 2006 realizează emisiuni la Radiodifuziunea și Televiziunea Română, pentru care primește numeroase premii și nominalizări naționale și internaționale, precum Marele Premiu al APTR în 2007, Premiul pentru jurnalism cultural decernat de Radio România în 2009, nominalizare la Festivalul Internațional de Film de Televiziune, Shanghai, 2009. Este primul muzician român care a adus în scenă, alături de el, artiști tradiționali din Iran, Siria, Pakistan, demonstrând existența interferențelor muzicilor străvechi din România și Orient. Muzica sa se regăsește pe coloana sonoră a mai multe filme de artă și documentare din țară și străinătate, cum ar fi *The Pharaoh*, *Gunpowder, Treason and Plot* (producție BBC) sau documentarul *Wild Carpathia* (producție Travel Channel). A fost invitat să cânte la cele mai importante manifestări culturale de gen din lume: Smithsonian Folklive Festival, Washington; Festivalul Vocile Lumii, Bloomington; Festivalul Montmartre, Paris; Fest Der Kontinente, Berlin; Olimpiada Culturală de la Atena; Festivalul Țărilor Europei de Est, Montréal; Francophonie Métissée, Paris; Culturescapes, Basel; Festivalul „Miguel Bernal Jiménez”, Morelia; Zilele Culturale ale Băncii Centrale Europene, Frankfurt; Expozițiile Mondiale de la Aichi, Shanghai și Yeosu; Gala Premiilor BAFTA, Londra.

Discografie: *Cântec pastoral*, Casa de discuri „Amori”, Laussane (1996); *Cântece de cătănie și Hori*, Societatea de Concerte Bistrița (2000, 2003); *Horile vieții și Așteptând Crăciunul*, Roton (2005); *Grigore Leșe: Le chant de Lăpuș*, OCORA Radio France, Paris (2009); *Grigore Leșe și aromânii fărșeroți din Cogealac*, A&A Records (2011); ...*De dragoste, de război, de moarte, de unul singur*, Humanitas Multimedia (2011).

GRIGORE LEȘE

Acum știu cine sunt

Însemnări și aduceri aminte

Ilustrații de
ANGELA ROTARU

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Mulțumim Ioanei Corduneanu (semne-cusute.blogspot.com)
pentru amabilitatea cu care ne-a pus la dispoziție motivele tradiționale
românești după care au fost desenate ilustrațiile acestei cărți.

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Iuliana Constantinescu, Carmen Petrescu,
Dan Dulgheru

Tipărit la Proeditură și Tipografie

© HUMANITAS, 2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

LEȘE, GRIGORE

Acum știi cine sunt: însemnări și aduceri aminte /

Grigore Leșe; il.: Angela Rotaru. – București: Humanitas, 2013

ISBN 978-973-50-4230-1

I. Rotaru, Angela (il.)

821.135.1-95

78(498) Leșe, G. (0:82-94)

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Iuliei

De 59 de ani prou dhoros in mentia mea formati.
intomphori drole cu inima. Niciodata nu m-am pordut ad
intr-o oi...

Despre această carte

DE 59 DE ANI s-au strâns în mintea mea povești și întâmplări trăite cu inima. Niciodată nu m-am gândit că într-o zi o să ajung să le aștern pe hârtie. Când m-a adus mama pe lume, socoteala ei a fost să horesc și să împlinesc horile. Iată că a venit vremea să le interpretez, iar interpretarea se face prin cuvânt. Poveștile au fost viața mea și prin ele m-am destăinuit; au zburat dintr-un loc într-altul, unele dintre ele luând chipuri cosmice. Au fost o mângâiere pentru sufletul meu. Le-am istorisit în orice împrejurare. Nu toți oamenii mi-au înțeles intențiile, eforturile, mâhnirile. Cartea aceasta dezvăluie și dă posibilitatea cititorilor să mă cunoască mai bine. M-am arătat prin aduceri-aminte și prin însemnări despre lumea văzută de mine.

Grigore Leșe, octombrie 2013

AM VORBIT DESPRE HORI cu Tiberiu Alexandru, Emilia Comișel, Alexandru Amzulescu, Mihai Pop, Mihaela Helms, Ioan Popescu, Vasile Sav, Charles King, György Sándor Ligeti, Paola Pozzi, Francisc László, Valentin Timaru, Horia Bernea, Iosif Sava, Gruia Stoia, Mihai Oroveanu, Michael Impey, Horia-Roman Patapievici.

AM POVESTIT DESPRE VIAȚA MEA cu Béla Barabás, Gavril Țărmure, Mircea Borcilă, Corina Pavel, Ioan Simion Pop, Ioan Alexandru, Liliana Iorgulescu, Daniela Zeca, Vasile Gabor, Gheorghe Velea, Aurel Marc, Peter Hurley, Mircea Dinescu.

AU SCRIS DESPRE MINE Tudor Jarda, Cezar Ivănescu, Ștefan Mitroi, Vasile Dâncu, Silviu Angelescu, Sorin Dumitrescu, Ioan Mureșan, Andrei Pleșu, Liviu Dănceanu.

AU FOST ȘI OAMENI cu care am vorbit despre hori și despre mine pentru că ei au vrut asta; apoi s-au îndepărtat, aveau o mască pe care cu timpul am descoperit-o. Nu-mi face plăcere să-i amintesc. Îs hâzi.

Anotimpurile satului meu

Stoiceni

CÂND M-O FĂCUT MAMA era omătu' până-n brâu și crășcau gardurile de frig, era în Făurarul anului '54, seara, pe la șapte ceasuri. Mi-a povestit că atunci când m-o spălat prima dată mi-o pus în apa aceea un bănuț de argint, cu gândul să am glas atunci când oi crește. Asta a fost dorința ei de când am venit pe lume. Iar mama, când o văzut că pot hori, o fost fericită.

Până la trei ani, am tot gânгурit pe lângă ea. Într-o zi, mama o zis către tata, mă, Ion, doară Grigore știe cânta. Când am auzit că mama zice că știu cânta am ieșit în grădină și m-au auzit vecinii horind. O vecină a strigat-o pe mama și a-ntrebat-o, Grigore o horit asară? Grigore, dară. Vai, da' mândru horește! Când am auzit că vecinii zic că știu hori, am ieșit în sat. Și-am horit în sat. Când mergea mama la biserică, au oprit-o oamenii, tu, Năstăsie, vreau să te întreb oarece, al tău îi copchilu? Al meu. Horește fain! Ei, când am auzit că zic oamenii din satul meu că știu hori, m-am dus pe sate. Și-am horit pe toate satele și toți oamenii au zis că știu hori. Se rumpeau ușile la căminele culturale... Când am văzut asta, m-am dus să cânt la oraș, apoi în Capitală, și toți oamenii au zis că știu hori. Apoi

am plecat prin țările vecine, până unde m-au lăsat, și vecinii au zis și ei că știu cânta. Când am ajuns să fiu liber, m-am dus să horesc prin toată lumea. Da, dar pentru asta mi-au trebuit 55 de ani...

Prin anii '60, satul Stoiceni de la poalele muntelui Șatra avea vreo sută cincizeci de fumuri și nu era electrificat. Bătrânii mei stăteau în prima casă din sat, în buza pădurii, casa cu numărul unu. Iarna vedeam cum ies căprioarele, lupii, mistreții... Bătrânul Opreș m-a-nvățat să le iubesc, să le înțeleg graiul. Tatăl meu era vânător și câteodată se îndura de rugămințile mele și mă lua cu el. Odată m-a lăsat cu hăitașii și eu m-am pierdut prin pădure. M-au găsit după vreo câteva ore, înghețat de frig și plângând de frică. Mergeam într-o parte și auzeam parcă pe cineva cum cântă cu glas frumos de femeie. Mă duceam într-acolo, dar pe urmă auzeam cântecul din altă parte. Mama o zis că dacă mă prindea noaptea mă găseau ielele pădurii și dus eram... Multă vreme am crezut că-s basme, dar m-am întrebat câteodată dacă ce am auzit atunci a fost în închipuirea mea sau aieva.

Altă dată, într-o iarnă de prin anii '60, au ieșit din pădure douăzeci și cinci de mistreți. Tata bătrân, Ionu lu' Opreș, se învătea prin casă, răsufla adânc, își freca palmele și zicea, eiii, tu, babă, dacă nu erai tu acasă, mâncam carne de mistreț, așa te-oi mânca pe tine. Tata bătrân avea o pușcă din război, de aceea care se încărca „pe deasupra”. O ținea ascunsă și-i tot schimba locul: ba într-o scorbură, ba-n pod, ba te miri unde... Când era bătrâna plecată, o aducea în casă s-o curețe. Era viața lui, a făcut și pușcărie pentru ea.

De Crăciun

ÎMI POVEȘTEA MAMA că în noaptea de Crăciun mă lăsau cu moșu' Grigore, străbunicul, și se duceau la corindat. Când se întorceau în zori, îl aflau „durmind cu capu' pe leagăn și scrumu' din pipă căzut pă perină“. Mama zicea, vai de mine, moșule, îi aprinde pruncu', iar bătrânul răspundea rar, cu blândețe, nu ti teme. Când am mai crescut, moșu' Grigore îmi aducea de sărbători plăcinte și îmi dădea să mănânc slănină. Eu să fi avut cătă doi ani. Nu eram de mâncat slănină. Mama îl sfădea, moșule, îi îneca pruncu', și bătrânul răspundea rar, nu ti teme, lasă că face chept.

„Chept“ am făcut, de mă cunoștea de mic tot satul după glas. A doua zi de Crăciun tata mergea cu prietenii la vânătoare... Ionu Pocăitului, Paica ... Îmi amintesc și acum cum venea seara cu iepurii agățați de curea și îi puneam în mijlocul casei. La început îmi era frică de ei, apoi mă apropiam pe furișate și le căutam ochii. Îl așteptam cu nerăbdare pe tata să se întoarcă de la vânătoare. Ieșeam de trei-patru ori pe prispă, mă uitam pe uliță în sus, în jos, ascultam, mi se părea că aud voci... Când îl vedeam că vine, fugeam în casă și strigam cât mă ținea gura, vine tata „cu

iepe“, vine tata „cu iepe“! și trânteam ușile de la casă, de la filigore. Ce-i, mă, pruncule? zăcea mama.

SĂ FI AVUT CĂTĂ TRI ANI. Ieșeam pe uliță desculț, omățul era de un metru și jumătate. Anuca Catarinii și Ionu Pocăitului, prieteni de-ai tatei, făceau cărări. Eu abia așteptam să le gate, să pot fugi desculț și să mă ascund după cușmele de zăpadă. Ionu Pocăitului striga la mine să mă spărie, mă, te-nghit! Mama ieșea pe prispă. Se uita după mine și-l întreba pe străbunicul Grigore, une-i pruncu', moșule? – Pîiți, ucigă-l crucea, iar o fujit... – Vai de mine, că-i în strajă la Anuca Catarinei, desculț. Mama mă lua în brațe și mă aducea acasă. Eram sloi. Mă apucau tot felul de junghiuri. Moșu' Grigore îmi sufla în mânuri și-mi zicea cu blândețe, unde-ai fost, dragu' tatii? Și-atunci nu mă mai dure nimică. Am și acum imaginea lui, cu barba albă și pipa în gură, ca un patriarh al familiei.

Din vremea Crăciunului, îmi mai aduc aminte de Petrea Țăganu. El corinda tot satul. Umbla în Ziua de Crăciun, nu în Noaptea de Ajun. Venea de „bună dimineața“ și corinda un corind cu bradul și teiul.

În pădure-s două lemne,
Unu-i tei și altu-i brad.
Mândră-i zâua de Crăciun.
Zăce teiu' cătă bradu':
Vede-te-aș de vârf uscatu.
Mândră-i zâua de Crăciun.
La mijloc putregăiosu,
Că nu ești nici di-un folosu
Mândră-i zâua de Crăciun.

Da' cum nu-s io de folosu?
Primăvara-ntinerescu
Și nu mă mai desfrunzescu.

Și își încheia corinda cu o urare, „închinăm pe sub butuci, / să ne dăie gazda nuci. / Închinăm pă sub podele, / să ne dăie gazda mere“. Mi-aduc aminte că purta opinci, obiele, un căput rău și o cușmă spartă. Nu ocolea nici o casă. Petrea Țăganu era mulțumit cu ce i se dădea. Nuci, mere, băutură. Nu umbla după bani.

Eu, de corindat, corind de când mă știu. Când eram mic nu corindam pentru a îndeplini un ritual, nici măcar pentru a duce vestea Nașterii Mântuitorului. Corindam pentru merele din grădina lu' Gherzon, „de la Gherzon din grădină / îs ca mierea de albină“, pentru strugurii lu' Cionca, nucile lu' Sălniceanu, alunele lu' lelea Marie și mai ales pentru prăjitura lui Júlcsanéni, care peste vară mă costa o zi de lucru la fân. Încă din toamnă eram cu ochii pe grădinile oamenilor. Cei care aveau pere de iarnă puse-n fân și mere poinice erau primii corindați. Ce importanță mai avea că ar fi trebuit să începem cu prima casă de la răsărit ori cu cea a popii... De Sfântul Nicolae ne alegeam. Radu lu' Țura, Nelu din Șes, Niculae a lu' Valerica, Aurelu lu' Ghiduț. Dintre toți, Radu, Dumnezeu să-l hodiească, nu putea corinda. Făcea ca bongăul. Dacă patru corindau, unu' putea veni și pe prietenie. Toți voiau să umble cu mine la corindat. Aveam glas și eram sloboziți în toate casele. Străbunicu' Grigore îmi spunea că atunci când corindele nu se vor mai auzi peste sat vor ieși diavolii și lumea va încăpea pe mâna lor.

Satul nu era mare. Să tot fi avut pe atunci, cum spuneam, vreo sută cincizeci de fumuri. Sat de munte. Troienit

de zăpezi cât gardul, părea încremenit în vreme. Îmi plăcea să aud cum crâșcă omătul sub tălpile mele, să simt că-mi îngheață nasul și picioarele. Parcă așa meritam mai tare merele poinice. Corindam de rumpeam pământul, cu toate puterile adunate peste an. Au'l-ai, zâcea mama, aiesta-i a' nost'.

Eram obișnuïți ca de sărbători măcar vremea să țină cu noi, dar în iarna lui '85 nu a fost să fie așa. M-am ambiționat și am umblat toată noaptea la corindat, cu cine am apucat. Am plecat singur, dar de la casă la casă mi s-au alăturat și alți corindători. Cum ajungeam la vreo fereastră, aceeași întrebare: ce corindăm? Eu nu răspundeam și începeam a corinda:

Nici o sărbătoare-n lume
 Nu are mai mândru nume
 Ca Nașterea lui Hristos
 În Viflaimul frumos.
 Du-te, pasăre, și zboară,
 În Rusia te coboară
 Deasupra de lagăre,
 Unde stau cătanele.
 Și le cântă cu glas tare
 Să știe că-i sărbătoare,
 Și le cântă cu glas bun
 Să știe că îi Crăciun.

După ce isprăveam corinda, mă uitam în jurul meu și vedeam că tovarășii mei dispăruseră. Când auzeau cuvintele „Rusia“, „lagăre“, li se făcea frică. Teroarea comunistă era mare. Rămâneam singur la fereastră. Gazda deschidea ușa, iar odată slobozit în casă apăreau și ceilalți, unul câte unul.

Cuprins

<i>Despre această carte</i>	7
---------------------------------------	---

ANOTIMPURILE SATULUI MEU

Stoiceni	II
De Crăciun	13
Desprimăvărarea	17
De Paști.	20
Vara	27
Toamna.	31

ADUCERI-AMINTE

Lelea Lucreție	39
Cu Mura în noaptea de Crăciun	42
Cu Isai pe râu în jos.	45
Cântecul din casă	48
Născocirile lui Niculae	50
Copiii și suplinitorul	53
Rătăcirea	58
Tăt ești Opriș!	60

Noaptea cu lupi	63
Nunta	65

HOREA ÎN GRUMAZ, RELICT ȘAMANIC

Horile și difuzorul	71
Intimitatea horii	73
Horitul se moștenește, nu se învață	76
Babele noastre „cosmice“	78
Ascundeți-vă, că vine Bondroșu'!	80
Vârtejul aerului din noi	82
Arborele din trup	85
Și cântecul are vămile lui	86
Tălcuirea horilor	88

ÎNSEMNĂRI

Crângurile Idicelului	93
Strada de C'Arte	95
La marginea lumii	97
Badea Vasile Dâncu din Runcu Salvei	100
În fața altarului lui Ignaz Günther	102
Gheorghe Zamfir	104
Dor de Horia Bernea	106
Muzici nemăsurate de pe Drumul Mătășii	108
Viță verde iadăra	111
România întreagă	114
Retrăirea căii strămoșilor	117
Corindele cu măști	119
Bădica Troian	121

Horile vindecătoare ale Nastasiei din Cupșeni	124
Memoria orală a horei satului	126
Irlandezul drumar	129
Electric Fence	131
Răspândacii	133
Țambalagiul Zaim	135
La moartea tatălui meu	137
Muntele	139
Cucul	141
Dragostea	143
Aromâni	145
Prefacerea	147
Săritorii	148
Paris – Din dragoste pentru frumos	151
Românii îs duși de-acasă	153
La Londra pe urmele lui Constantin Brăiloiu	155
Cercurile ocrotitoare ale Mariei lui Moș Tănase	158
Folk You, Vama Veche	160
Remecioara	162
...A usturoiului	164
Piața Artelor	166
Bată-te, Americă, bată...	168
Grigore despre Leșe	171